

VIII. KRONIKA

PROFESOR JANUSZ MALLEK – DOKTOR *HONORIS CAUSA* UNIwersYTETU WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO W OLSZTYNIE

W ramach uroczystości uświetniających XVIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich, który odbył się w dniach 16-19 września 2009 r. w Olsztynie, Senat Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego nadał najwyższą godność, jaką dysponuje szkoła wyższa w Polsce, doktorat *honoris causa* Januszowi Małkowi, historykowi i emerytowanemu profesorowi zwyczajnemu Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Janusz Małek, urodzony w 1937 r. w Działdowie w rodzinie nauczycielskiej, w której mocno zakorzenione były tradycje patriotyczne, uczęszczał do szkół w Olsztynie, a w latach 1955-1960 studiował historię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest uczniem wybitnego polihistora Karola Górskiego. Cała akademicka drogę przebył na macierzystej Uczelni, w której piastował m.in. funkcję dyrektora Instytutu, dziekana i prorektora. Uczestniczył w życiu naukowym w kraju jako: członek Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego, przewodniczący Wydziału I Towarzystwa Naukowego w Toruniu, członek Rady Naukowej Towarzystwa Naukowego im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, członek czynny Polskiej Akademii Umiejętności, członek redakcji i komitetów redakcyjnych renomowanych czasopism i wydawnictw ciągłych. Wykazywał niezwykłą aktywność na forum międzynarodowym jako wykładowca na uniwersytetach w Niemczech, we Włoszech i w państwach skandynawskich oraz jako współpracownik ważnych humanistycznych organizacji i stowarzyszeń, takich jak International Commission for the History of Representative Parliamentary Institutions (w której od lat pełni funkcję wiceprezenta), Verein für Reformationsgeschichte, Historische Kommission für ost- und westpreussische Landesgeschichte, Zwingli-Verein, Renaissance Society of America, American Historical Society.

Największe sukcesy odniósł jednak Janusz Małek na niwie badań. Licząca kilkaset pozycji bibliografia jego prac obejmuje rozległe terytorium badawcze. Szczególnie ważne poznał i społecznie użyteczne są jego teksty dotyczące dziejów Prus Królewskich, Prus Książęcych oraz przeszłości Warmii i Mazur, ukoronowane znanymi monografiami: *Ustawa o rządzie Prus Książęcych (Regimentsnottel) z roku 1542* (1967), *Prusy Książęce i Prusy Królewskie w latach 1525-1548* (1976) oraz *Dwie części Prus* (1987). Był w nich nie tylko historykiem społecznym i badaczem polityki, ale także historykiem ustroju i prawa. Drugim polem dociekań Janusza Małka były dzieje Niemiec i Prus oraz historii stosunków niemiecko-prusko-polskich, a także przeszłość krajów skandynawskich, w szczególności Norwegii i Szwecji. Swe podsumowanie znalazły one w zbiorze studiów wydanym przez renomowany Steiner-Verlag pt. *Politik, Stände, Kirche und Kultur vom 16. bis zum 18. Jahrhundert* (1992). Trzeci ważny nurt w badaniach Janusza Małka to dzieje reformacji luterńskiej w Polsce, studia nad Lutrem, Dantyszkiem, Kopernikiem, Janem Łaskim, Kromerem i Bartłojem Pluczką. I te rozważania przenika refleksja historycznoprawna.

Janusz Małek jest badaczem szczególnie zasłużonym dla humanistyki w Polsce północnej. Podkreślał to w swej laudacji wielokrotnie ks. profesor Alojzy Szorc, podnosili obecni na uroczystości przedstawiciele władz państwowych, goście zagraniczni, reprezentanci środowisk akademickich, delegaci na XVIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Uroczystość w Olsztynie jest także wydarzeniem dla środowiska polskich historyków prawa.

DANUTA BOGDAN (Olsztyn)
HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

JUBILEUSZ PROFESORA MICHAŁA PIETRZAKA

Dnia 15 października 2009 r. w Sali Senatu Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się uroczystość, której celem było uczczenie jubileuszu 80-lecia urodzin Profesora Michała Pietrzaka, historyka państwa i prawa, znawcy prawa wyznaniowego, współtwórca i wieloletniego dyrektora Instytutu Historii Prawa, byłego kierownika Katedry Prawa Wyznaniowego w tym Instytucie. Uroczystość zgromadziła licznych reprezentantów środowiska naukowego Warszawy oraz historyków i teoretyków państwa i prawa z licznych ośrodków akademickich w kraju.

Uroczystość otworzył uczeń i współpracownik Jubilata dr Paweł Borecki, po czym głos zabrał dziekan Wydziału Prawa i Administracji prof. dr hab. Krzysztof Rączka, który przypomniał drogę życiową Jubilata, a także jego zasługi dla Wydziału jako wieloletniego kierownika Katedry Prawa Wyznaniowego i wybitnego uczonego, wychowawcę wielu pokoleń studentów Wydziału Prawa i Administracyjnego.

Następnie przemówienie wygłosił JE ks. prof. dr hab. Jeremiasz, arcybiskup wrocławski i szcześciński, rektor Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej. Podkreślał on otwartość Profesora Michała Pietrzaka na kwestie ekumeniczne i współpracy między Kościołami chrześcijańskimi, a także uwypuklił zasługi Jubilata na rzecz rozwoju naukowego i organizacyjnego ChAT.

Po wprowadzających przemówieniach laudację wygłosił prof. dr hab. Hubert Izdebski; jej tekst został w całości opublikowany na początku niniejszego zeszytu CPH.

W imieniu środowiska historycznoprawnego Poznania i Krakowa wyrazi szacunku i uznania dla Jubilata złożyli prorektor UAM profesor Krzysztof Krasowski i profesor Waclaw Uruszcak, kierownik Katedry Prawa Kościelnego Wydziału Prawa i Administracji UJ.

Kulminacyjnym punktem uroczystości było wręczenie Jubilatowi książki pamiątkowej. Księga pt. *Pro bono Reipublicae*, wydana pod redakcją Pawła Boreckiego, Andrzeja Czohara i Tadeusza J. Zielińskiego nakładem oficyny *LexisNexis*, zawiera kilkadziesiąt tekstów naukowych przyjaciół, uczniów i współpracowników Jubilata.

Wzruszony Jubilat podziękował za książkę i słowa wypowiedziane w czasie uroczystości oraz wygłosił przemówienie, w którym podsumował swoją dotychczasową działalność na niwie naukowej i publicznej.

Uroczystość zakończyło spotkanie towarzyskie, które upłynęło w miłej i przyjacielskiej atmosferze.

MAKSYMILIAN STANULEWICZ (Poznań)

JUBILEUSZ PROFESORA WIESŁAWA KOZUBA-CIEMBRONIEWICZA

Dnia 9 grudnia 2009 roku Wiesław Kozub-Ciembroniewicz, profesor zwyczajny Uniwersytetu Jagiellońskiego, historyk i prawnik, kierownik Katedry Współczesnych Doktryn Politycznych w macierzystej uczelni, wieloletni dyrektor Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych, organizator i pierwszy dziekan Wydziału Studiów Międzynarodowych i Nauk Politycznych UJ, obchodził jubileusz czterdziestolecia pracy naukowej. Aulę Wydziału w podkrakowskich Przegorzałach szczelnie wypełnili przedstawiciele środowisk naukowych, koledzy, przyjaciele oraz współpracownicy i uczniowie Jubilat.

Uroczystość otworzył i laudację wygłosił dziekan Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego profesor Bogdan Szlachta. Okolicznościowe przemówienia wygłosili prorektor Uniwersytetu profesor Piwko oraz prezydent Królewskiego Miasta Krakowa profesor Jacek M. Majchrowski, który wręczył Jubilatowi Odznakę Zasłużonego dla m. Krakowa. Punktem kulminacyjnym uroczystości było wręczenie Profesorowi Wiesławowi Kozubowi-Ciembroniewiczowi dedykowanej Mu książki pamiątkowej, przygotowanej pod redakcją Anny Citkowskiej-Kimli, Małgorzaty Kiwior-Filo i Bogdana Szlachty. Autorami tekstów w księdze, zatytułowanej *Doktryny – historia – władza* i opublikowanej nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, są badacze tematów, które od lat tkwią w polu badawczym Jubilata: totalitaryzm i posttotalitaryzm w ustroju i myśli politycznej, holocaust, socjaldemokracja w Austrii, dzieje nauk historycznoprawnych w Polsce. Wzruszony Jubilat dziękował za wyrazy uznania i sympatii i pięknie mówił o swoich mistrzach i długiej drodze naukowej, a także o planach badawczych na przyszłość. Jubileusz zakończył występ artystyczny Aloszy Awdiejewa, a następnie spotkanie towarzyskie, będące znakomitą okazją do wymiany poglądów.

MAŁGORZATA KIWIOR-FILO (Kraków)

XXXVII NIEMIECKI ZJAZD HISTORYKÓW PRAWA W PASAWIE

W dniach 7-11 września 2008 r. odbył się w Pasawie XXXVII Niemiecki Zjazd Historyków Prawa. Organizatorami były katedry prawa cywilnego, rzymskiego i europejskiej historii prawa profesorów Ulricha Manthegego i Ulriki Müßig. Wykład inauguracyjny poświęcony relacjom kultury i prawa wygłosił prof. Hasso Hofmann (Würzburg/Berlin). Podczas otwarcia konferencji wręczono także nagrodę niemieckiego zjazdu historyków prawa, przyznaną po raz pierwszy. Otrzymał ją za monografię pt. *Die Auslegung von Gesetzen in England und auf dem Kontinent. Eine vergleichende Untersuchung der Rechtsprechung und ihrer historischen Grundlagen* młody niemiecki uczony, profesor Stefan Vogenauer, uczeń Reinharda Zimmermanna, który – choć bez doktoratu, lecz z powszechnie uznanym dorobkiem – uzyskał profesurę na Oksfordzie.

Pierwszy referat w czasie obrad plenarnych wygłosił prof. dr Heiner Lück (Halle/Saale). Przedstawił on historię badań nad rozprzestrzenianiem się prawa niemieckiego, skupiając się na recepcji Zwierciadła Saskiego i prawa magdeburskiego („*Deutsches Recht im Osten*” – *Strukturen, Kontexte und Wirkungen eines sensiblen Forschungsthemas*). Zwrócił szczególną uwagę na badania prowadzone w okresie III Rzeszy, kiedy miały one wyraźny aspekt polityczny

i propagandowy, mówił o badaniach prowadzonych na okupowanych terenach i o opracowaniach i edycjach, które do dziś zachowały swą aktualność. W dyskusji prof. Dietmar Willoweit wskazał, że podobne, choć w mniejszym zakresie działania Niemcy podejmowali w tym czasie również na Zachodzie. Prof. Günter Wesener (Graz) mówił natomiast o koncepcjach tworzenia prawa w XVII i XVIII w. (*Kodifikationen und Kompilationen, Reformprogramme und Landrechtsentwürfe des 17. und 18.*), koncentrując się na pracach legislacyjnych prowadzonych w Prusach, Austrii i Bawarii. Przedstawił ścieranie się koncepcji kompilacji oraz benthamowskiego ujęcia kodyfikacji aż po zwycięstwo nowoczesnych kodeksów przełomu XVIII i XIX w.

Druga część obrad plenarnych poświęcona była prawu rzymskiemu. Prof. Joseph Georg Wolf (Freiburg) przedstawił przechodzenie infamii ze zwyczajów i języka potocznego do systemu prawa. Do takich pierwszych zachowań wywołujących ujmnę na honorze zaliczano skazanie na podstawie pewnych skarg, zaangażowanie się jako gladiator, bankructwo i złośliwe oskarżenie (*Das Stigma der Ignominia*). Natomiast prof. Chongko Choi (Seul), odwołując się do doświadczeń europejskich, przedstawił koncepcję jednolitych zasad prawa terytoriów wschodnioazjatyckich i rozpad na wielkie porządku prawne Chin, Japonii i Korei (*Aufbau und Verfall des Ius Commune in der ostasiatischen Rechtsgeschichte*).

Obrady plenarne trzeciego dnia konferencji otworzył prof. Olivier Jouinjan (Strasburg), który mówił o przemianach w nauce prawa państwowego u progu XX w. we Francji (*Die Krise der französischen Staatsrechtswissenschaft um 1900*). W XIX w. francuscy prawnicy dostrzegli znaczenie prawa państwowego, co doprowadziło do usamodzielnienia się tej dyscypliny. Wprowadzono obowiązkowe wykłady dotyczące prawa konstytucyjnego, powstały czasopisma, przystąpiono do reformy studiów prawniczych na wzór pruski. W ramach sporów zauważano, że prawnik powinien być nie tylko obywatelem, ale i „inżynierem społeczeństwa”, profesorowie Esmein, Duguit, Carre de Malberg i Hauriou toczyli spory o koncepcję państwa z prawnikami niemieckimi.

Następny wykład wygłosił prof. Wolfgang Reinhard (Erfurt), przedstawiając powstawanie i upadek współczesnego państwa z punktu widzenia rywalizacji władzy i prawa (*Aufstieg und Niedergang des modernen Staates*). Zwrócił uwagę na sposób powstawania nowoczesnych państw, w tym na znaczenie przypadku (np. jako rezultat wojny), odwołał się do doświadczeń Kościoła rzymskokatolickiego jako strażnika antycznej kultury, wskazał na ujednocnianie prawa i umacnianie monopolu władzy. W XIX w. państwo uzyskało bezpośredni wpływ na jednostkę i choć następował znaczny przyrost ludności, to wykonywanie władztwa umożliwiała wprowadzenie zawodowej kadry urzędników. Nastąpiła też redukcja samodzielności komunalnej i standaryzacja administracji. Cechami państwa stały się: suwerenność, przestrzeganie zasad demokracji i praw człowieka, rozdział sfer publicznej i religijnej, odrzucanie prawa zwyczajowego, wykształcenie sądownictwa najwyższego. Współcześnie jednak wiele z tych cech nie jest już związanych z państwem (np. sądownictwo ponadpaństwowe), nastąpiło uzależnienie od gospodarki światowej i od zjawisk globalnych (np. kryzysy paliwowe). Postępująca utrata suwerenności zapowiada zatem, że niebawem musi się zmienić klasyczne rozumienie państwa.

Problematykę wykładu inauguracyjnego podjęto w sekcji historii ustroju. Prof. Helmut Neuhaus (Erlangen) mówił o kulturze politycznej Rzeszy we wczesnych czasach nowożytnych, zaznaczając, że jest to świadome użycie przez historyka pojęcia współczesnego dla badania przeszłości. Skupił się na problemach uczestnictwa w sprawowaniu władzy i konieczności uzyskiwania porozumienia w ramach Reichstagu, sposobów uzgadniania rozbieżności i komunikowania o podjętych decyzjach. Z kolei prof. Louis Pahlow (Mannheim) przedstawił relacje gospodarki i państwa w niemieckim prawie państwowym pierwszej połowy XIX w. Prof. Barbara Stollberg-Rilinger (Monastyr) potraktowała w swym wykładzie zasady ustrojowe jako część symbolicznego porządku społecznego.

W sekcji prawa rzymskiego dr Ulrike Babusiaux (Saarbrücken) przedstawiła wykorzystywanie przez Papiniana figury retorycznej (*ratiocinatio*) do komentowania prawa cesarskiego

(D. 40.7.34.1 Pap. 20 quaest.). Papinian stosował dobrze znany sposób argumentacji do rozwiązania skomplikowanego problemu prawnego. Prof. Freerk Brandsma (Groningen), odwołując się do średniowiecznych źródeł prawa i z odniesieniem do prawa obowiązującego w Niemczech i Holandii, zastanawiał się nad możliwością nabycia posiadania przez dzierżyciela w wyniku zmiany zamiaru w świetle prawa powszechnego. Z kolei prof. Inge Kroppenberg (Ratyzbona) mówiła o znaczeniu etycznego pojęcia przyjaźni (*amicitia*) wprowadzanej w zakresie wykonywania zobowiązań w prawie klasycznym. Prof. Thomas Finkenauer (Tybinga) przedstawił problem przyczyny prawnej w przypadku stypulacji. Wprawdzie klauzula *rebus sic stantibus* ma średniowieczną genezę, jednak już w prawie rzymskim znajdujemy źródła wskazujące, że instytucja ta była znana rzymianom. Czynność prawna mogła z mocy prawa stać się nieważna, gdy jej podstawa odpadła, np. wykonanie przyrzeczenia posagu uwarunkowane było zawarciem małżeństwa.

Blisko problematyki prawa rzymskiego pozostawała sekcja poświęcona Bizancjum. Prof. Herbert Kaufhold (Monachium) zanalizował zagadnienie recepcji prawa rzymskiego w Armenii i Gruzji, a prof. Peter E. Pieler (Wiedeń) bizantyjskie źródła prawa agrarnego, wskazując na ich lokalną genezę. Z kolei prof. Rudolf Meyer-Pritzl (Kilonia) ukazał początki ponadnarodowego prawa handlowego w starożytnej Grecji i Rzymie, a prof. Markus Wimmer (Linz) problem świadczenia zastępczego i możliwości zastosowania dawnych rozwiązań we współczesnej dogmatyce prawa.

W sekcji prawa kanonicznego wygłoszono referaty poświęcone wpływowi kanonistyki na rozwój poglądów o obowiązku wypełniania świadczenia (prof. Harry Dondorp, Amsterdam) oraz gwarancjom procesowym w prawie kanonicznym (prof. Chris Coppens, Nijmegen). Prof. Peter Landau (Monachium) omówił rolę kolońskich kanonistów w XII w.). Ich znaczenie porównał do szkoły bolońskiej i wskazał, że było to najważniejsze – obok szeroko pojętej szkoły historycznej – czołowe osiągnięcie nauki niemieckiej. Dr Christoph Stumpf (Halle/Saale) przedstawił wzajemne wpływy Kościoła i państwa na ustrój obu instytucji, analizując postać Richard Hookera i jego wkład do jurydykacji Kościoła oraz Hugo Grotiusa i jego poglądy na temat teologizacji państwa.

Odrębną sekcję poświęcono sądownictwu najwyższemu. Bohaterem wykładu prof. Hans-Jürgena Beckera (Ratyzbona) stał się włoski prawnik kardynał Giovanni Batista de Luca, żyjący w XVII w., prekursor reformy państwa kościelnego i świętej Roty Rzymskiej. Dr Ignacio Czeguhn (Würzburg) omówił średniowieczne sądownictwo hiszpańskie, a prof. Bernd Kanowski (Freiburg) reguły dotyczące sądu najwyższego zawarte w Zwierciadle Saskim. Ostatni wystąpił prof. Paolo Alvazzi del Frate (Rzym), który przedstawił genezę obowiązku sędziów zwracania się z zapytaniem do ustawodawcy (*refere legislatif*).

Nowością było utworzenie sekcji poświęconej prawu we wschodniej Azji. Prof. Byoung Jo Choe (Seul) mówił o wykształceniu prawników w Korei i wpływach środkowoeuropejskiej nauki prawa. Dr Ulrich Lau (Berlin) ukazał – na podstawie odnalezionych przez archeologów zapisów na deseczkach bambusowych z 2 w. p.n.e. – kontrolę postępowania karnego przez sąd wyższej instancji. Dwa referaty dotyczyły recepcji prawa niemieckiego w Chinach (prof. Jian Mi, Pekin) i Japonii (prof. Emi Matsumoto, Niigata).

W sekcji Europy Wschodniej dwóch polskich naukowców przedstawiło problem zgromadzeń stanowych. Prof. Roman Czaja (Toruń) porównał rozwój zgromadzeń w Polsce, Prusach i Inflantach w XIV i XV w., natomiast prof. Marian Ptak (Wrocław) ukazał ich ewolucję na Śląsku od powstania aż po wiek XIX. Dwa wystąpienia dotyczyły prawa prywatnego. Prof. Peter Blaho (Trnava) mówił o recepcji prawa rzymskiego w Słowacji, a prof. Marju Luts-Sootak (Tartu) zastanawiała się, czy kodyfikacja prawa prywatnego z 1864 r. dla nadbałtyckich guberni wschodnich wydana przez cara Aleksandra II była triumfem czy upadkiem prawa rzymskiego; opowiedziała się za pierwszą koncepcją. Kolejnym terytorialnym przedmiotem obrad sekcji była Anglia i państwa skandynawskie. Prof. Heikki Pihlajamäki (Hel-

sinki) przedstawił wpływy kultury europejskiej w Szwecji w latach 1550-1750 a prof. Kjell-Åke Modéer (Lund) szwedzkie sądownictwo na terytorium Rzeszy. Dwa referaty dotyczyły sądownictwa angielskiego: prof. Paul Brand (Oxford) mówił o profesjonalizacji zawodów prawniczych w XIV w., natomiast prof. Chris Brooks (Durham) – o sędziach okresu restauracji w latach 1660-1680.

W programie przewidziano też krótsze wystąpienia służące prezentacji aktualnych projektów badawczych. Prof. Dietmar Willoweit (Würzburg/München) przedstawił działalność Bawarskiej Akademii Nauk w zakresie historii prawa, wskazując przede wszystkim na opracowywany *Thesaurus Linguae Latinae*. Następnie profesorowie Werner Ogris (Wiedeń) i Wolfgang Sellert (Getynga) przedstawili stan prac nad edycją akt wiedeńskiej rady nadwornej (Reichshofrat). Badania nad funkcjonowaniem niemieckiego Trybunału Federalnego oraz działalność muzeum historii prawa w Karlsruhe przedstawił dr Detlev Fischer (Karlsruhe). Natomiast prof. Albrecht Cordes (Frankfurt nad Menem) zaprezentował prace wydawnicze nad nową edycją niemieckiego słownika historycznoprawnego. Historię i działalność założonego w 1926 r. Instytutu Badań nad Kulturą Wschodniej Bawarii, działającego od 1978 r. w ramach Uniwersytetu w Pasawie, przedstawili prof. Egon Boshof i prof. Franz-Reiner Erkens.

W ramach zjazdu odbyła się także prezentacja 125. tomu rocznika „Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte”. Oceny dokonał prof. Werner Ogris (Wiedeń). Później przedstawiono aktualny stan w poszczególnych (trzech) działach tego czasopisma. Wręczono także nagrody młodym historykom prawa ufundowane przez wydawnictwo Böhlau, którego nakładem ukazuje się wspomniane czasopismo. Otrzymali je: dr Elisabeth Berger (Wiedeń), dr Steffen Schlinker (Würzburg) oraz dr Ulrich Zelger (Zurych). Tradycyjnie już odbyło się spotkanie młodych historyków prawa. W czasie zgromadzenia plenarnego podjęto też – zmienną w swej wymowie – uchwałę o doniosłości udziału emerytowanych pracowników naukowych, która ma ułatwić uzyskanie przez nich dofinansowania udziału w zjazdach przez macierzyste uczelnie.

Uczestnicy zostali uroczystie przyjęci przez burmistrza Pasawy w wielkiej sali ratusza, mieli ponadto możliwość zwiedzenia miasta, w tym katedry i archiwum krajowego oraz sądu okręgowego znajdującego się w dawnej rezydencji arcybiskupiej (przewodnikiem był prezes sądu, prof. Michael Huber, prawdziwy kustosz i miłośnik zabytkowego gmachu) oraz uczestniczenia w wycieczkach, w tym do klasztorów opactwa benedyktynów w Metten i opactwa cystersów w Aldersbach. Po zakończeniu obrad zorganizowano wycieczkę do zamku Burghausen, opactwa cystersów w Raitenhaslach i do skansenu w Tittling. Nie trzeba dodawać, że w każdym miejscu znajdują się interesujące obiekty archeologicznoprawne. Kolejny zjazd odbędzie się w 2010 r. w Monasterze.

ANDRZEJ GULCZYŃSKI (Poznań)

**KONFERENCJA „KATEDRA PRAWA RZYMSKIEGO
W DZIEJACH WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UMCS”
ORAZ JUBILEUSZ PROFESORA MARKA KURYŁOWICZA**

W dniu 7 października 2009 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie odbyła się konferencja: *Katedra Prawa Rzymskiego w dziejach Wydziału Prawa i Administracji UMCS*. Została ona zorganizowana przez Katedrę Prawa Rzymskiego UMCS w związku z przypadającą w 2009 r. setną rocznicą urodzin prof. Adama Wilińskiego oraz obchodami 60-lecia Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Konferencję

połączono z uroczystością wręczenia profesorowi Markowi Kuryłowiczowi książki jubileuszowej *Quid leges sine moribus?*, przygotowanej z okazji 65. rocznicy jego urodzin oraz 40-lecia pracy naukowej.

Uroczystość zaszczyliło swoją obecnością liczne grono gości: władze Wydziału Prawa i Administracji UMCS z dziekanem prof. Antonim Pieniążkiem i prodziekanami, dyrektorzy Instytutów WPiA UMCS, dziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL ks. profesor Antoni Dębiński, pracownicy Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa UMCS, Katedry Prawa Rzymskiego KUL, Zakładu Historii Starożytnej UMCS, Zakładu Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Rzeszowskiego, doktoranci oraz osoby związane naukowo z Katedrą.

Podczas pierwszej części konferencji dr Iwona Szpringer oraz dr Elżbieta Żak wygłosiły referat pt. *Krótką historia Katedry*. Przedstawiły w nim dzieje Katedry Prawa Rzymskiego UMCS od 1951 r., a w szczególności okoliczności powstania Katedry, składy osobowe na przestrzeni minionych lat, kierunki naukowe oraz osiągnięcia naukowe w postaci doktoratów, habilitacji oraz tytułów profesorskich. Kierunki badawcze obejmowały przede wszystkim rzymskie prawo rodzinne, prawo procesowe i zobowiązania, prawo rzeczowe oraz rzymskie prawo karne. Wartą podkreślenia okolicznością jest to, że wszystkie doktoraty i habilitacje pracowników katedry uzyskały nagrody i wyróżnienia w konkursach „Państwa i Prawa” (M. Żołnierczuk, M. Kuryłowicz, E. Żak, I. Szpringer oraz K. Amielańczyk). W kolejnym wystąpieniu, zatytułowanym *Profesor Adam Wiliński (w stulecie urodzin)*, prof. Marek Kuryłowicz przybliżył osobę organizatora i pierwszego kierownika Katedry. Prof. dr Adam Wiliński po doktoracie w 1949 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim, podjął pracę na UMCS i zbudował *in cruda radice* naukowy ośrodek prawa rzymskiego. Do niektórych publikacji prof. Wilińskiego nawiązał doktorant w Katedrze Prawa Rzymskiego UMCS mgr Andrzej Chmiel w referacie pt. *Studia profesora Adama Wilińskiego nad rzymskim prawem karnym*. Zaprezentował on dorobek naukowy Adama Wilińskiego w zakresie rzymskiego prawa karnego oraz podkreślił znaczenie badań Profesora dla rozwoju tej dziedziny romanistyki prawniczej.

Drugą część konferencji rozpoczęło wystąpienie dra hab. Krzysztofa Amielańczyka, który przypomniał dokonania Profesora Marka Kuryłowicza w pracy organizacyjnej na rzecz Katedry oraz Uniwersytetu. Profesor Marek Kuryłowicz w latach 1981-1987 pełnił funkcję prodziekana Wydziału Prawa i Administracji UMCS, a następnie dziekana tegoż wydziału (1990-1996) oraz prorektora Filii UMCS w Rzeszowie (1996-1999). Od 1977 r. nieprzerwanie pozostaje na stanowisku kierownika Katedry Prawa Rzymskiego UMCS, a od 2008 r. ponadto pełni funkcję dyrektora Instytutu Historii i Teorii Państwa i Prawa. Osobno ocenił dr hab. K. Amielańczyk zasługi prof. Kuryłowicza dla rozwoju badań nad rzymskim prawem karnym, czego wyrazem są ogólnopolskie konferencje poświęcone tej tematyce organizowane przez Katedrę Prawa Rzymskiego UMCS. To między innymi dzięki nim Katedra zyskała opinię czołowego ośrodka badawczego w tym zakresie w Polsce.

Następnie zabrał głos dziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński. Książd Profesor, pierwszy uczeń Jubilata, podkreślił wyjątkowe znaczenie jego pracy naukowej, która stała się impulsem do wspianego rozwoju całego lubelskiego ośrodka romanistycznego. W dalszej części konferencji dr hab. Krzysztof Amielańczyk oraz ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński wręczyli Jubilatowi książkę jubileuszową pt. *Quid leges sine moribus? Studia nad prawem rzymskim dedykowane Profesorowi Markowi Kuryłowiczowi w 65. rocznicę urodzin oraz 40-lecie pracy naukowej*. Zawiera ona rozmowę-wywiad przeprowadzoną z Jubilatem, jego biografię i krótką historię Katedry, bibliografię prac Profesora oraz artykuły z zakresu prawa rzymskiego, przygotowane na tę okazję przez jego uczniów, współpracowników i doktorantów. Opublikowano teksty: K. Amielańczyk, *Czy kontraktyp obrony koniecznej ma rzymską tradycję? W poszukiwaniu przesłanek dopuszczalności prawa do samoobrony w rzymskim prawie karnym*; A. Dębiński, *Powstanie i znaczenie ustawy „którą Pan przepisał dla Mojżesza”*; M. Dyjakowska, *Poezja rzymska wobec prawa i obyczaj-*

jów (przykład Horacego i Owidiusza); E. Ejankowska, *Liwiusz, Ab urbe condita 25, 1 i problem zagrożenia interesów państwa praktykowaniem obcych kultów przez kobiety*; I. Szpringer, *Wybrane przywileje egzekucyjne w prawie rzymskim*; R. Świigoń-Skok, *Ograniczenie odpowiedzialności dziedziców koniecznych (heredes necessarii) za długi spadkowe w rzymskim prawie klasycznym*; E. Żak, *Marnotrawca, chory umysłowo, niedojrzały – o wspólnych uregulowaniach w rzymskim prawie klasycznym i justyniańskim*; T. Banach, *Prawo rzymskie w poglądach wybranych przedstawicieli młodego pokolenia Narodowej Demokracji w okresie międzywojennym*; K. Jerz, *Prawne i obyczajowe aspekty usytuowania kobiety w społeczeństwie rzymskim*; A. Pawłowska-Mucha, *Necare sub crate: rzymski sposób wykonania kary śmierci czy pomyłka Liwiusza?*; R. Wiaderna-Kuśnierz, *Prawo rzymskie i romaniszczyzna na łamach lwowskiego „Przeglądu Prawa i Administracji” (1876-1939)*. Całości dopełniają wybrane przez Jubilata zdjęcia.

Po wręczeniu księgi zabrali kolejno głos: dziekan Wydziału Prawa i Administracji UMCS prof. Antoni Pieniążek oraz kierownik Katedry Historii Państwa i Prawa UMCS prof. Wojciech Witkowski, składając Profesorowi Markowi Kuryłowiczowi gratulacje z okazji wspaniałego jubileuszu oraz najserdeczniejsze życzenia. Uroczystość zakończyło spotkanie towarzyskie uczestników konferencji.

ANDRZEJ CHMIEL (Lublin)

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA „IUS MERCATORUM, LEX MERCATORIA – Z DZIEJÓW I WSPÓŁCZESNOŚCI PRAWA HANDLOWEGO”

W dniach 9-11 marca 2009 r. w Uniwersytecie Jagiellońskim odbyła się konferencja „*Ius mercatorum, lex mercatoria – z dziejów i współczesności prawa handlowego*”. Była to trzecia, doroczna konferencja zorganizowana przez Katedrę Historii Prawa Polskiego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Sekcję Historii Państwa i Prawa Towarzystwa Biblioteki Sluchaczy Prawa UJ. W tym roku honorowego patronatu nad obradami udzielił Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński oraz JM Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego profesor Karol Musioł. Sesja nawiązała do poprzednich konferencji, które poświęcone były prawu cywilnemu i karnemu („Prawo blisko człowieka – z dziejów prawa rodzinnego i spadkowego”, marzec 2007 r.; „Culpa et poena – z dziejów prawa karnego”, marzec 2008 r.).

Zgodnie z pierwotnym założeniem organizatorów sesja adresowana była do młodszych badaczy dziejów prawa, a także w tym roku – do dogmatyków zajmujących się współczesnymi problemami prawa handlowego i gospodarczego. Na zaproszenie odpowiedziało ponad 40 referentów z ośrodków polskich (Bydgoszcz, Gdańsk, Kraków, Lublin, Szczecin, Toruń, Warszawa, Wrocław) oraz zagranicznych (Bratysława, Kijów, Lwów, Tarnopol). Podobnie jak w latach ubiegłych, zaproszenia zostały skierowane nie tylko do historyków prawa, ale również do historyków zajmujących się dziejami gospodarki i społeczeństwa – również i tym razem apel nie pozostał bez odpowiedzi. Zaproszenie do dyskusji dogmatyków prawa gospodarczego i handlowego pozwoliło na rozszerzenie rozważań nad specyfiką prawa handlowego, którego szereg instytucji pozostało niezmiennych od wielu dziesięcioleci, czego dowiodły dyskusje wokół kodeksu handlowego z 1934 r.

Referaty dotyczyły szerokiego spektrum problemów począwszy od czasów średniowiecznych po wystąpienia zawierające propozycje nowych rozwiązań w obecnie obowiązującym prawie gospodarczym i handlowym. Zakres zainteresowania referentów obejmował prawo polskie, słowackie, austriackie, niemieckie, ukraińskie, a także chińskie prawo okresu dynastii Tang. Niewątpliwą satysfakcją organizatorom sprawił przyjazd zarówno nowych uczestników, jak i obecność referentów z dwóch ubiegłych lat, co świadczy o wpisaniu się cyklu krakowskich konferencji marcowych w kalendarz stałych wydarzeń związanych z historią prawa w Polsce.

Pokłosiem konferencji będzie tom zatytułowany „Ius mercatorum, lex mercatoria – z dziejów i współczesności prawa handlowego”, nawiązujący do wcześniejszych publikacji pokonferencyjnych. Konferencja nie mogłaby się odbyć bez wsparcia finansowego ze strony Giełdy Papierów Wartościowych, szeregu agend Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Fundacji Studentów i Absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego „Bratniak”. Korzystając z nadarzającej się okazji, organizatorzy składają Sponsorom serdeczne podziękowania.

MACIEJ MIKUŁA (Kraków)

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA „WŁADZA ŚWIECKA I DUCHOWNA W PRZEKAZIE IKONOGRAFICZNOPRAWNYM”

W dniach od 4 do 6 czerwca 2009 r. odbyła się w Poznaniu w pięknej Sali Lubrańskiego na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza międzynarodowa konferencja „Władza świecka i duchowna w przekazie ikonograficznoprawnym”. Doszła ona do skutku z inicjatywy Katedry Prawa Rzymskiego i Historii Prawa Sądowego Wydziału Prawa i Administracji UAM i przebiegała pod honorowym patronatem Prezydenta Miasta Poznania Ryszarda Grobelnego, J.E. Ambasador RP przy Stolicy Apostolskiej Hanny Suchockiej oraz J.E. Arcybiskupa Metropolity Poznańskiego Stanisława Gądeckiego.

Organizatorem konferencji i jej gospodarzem był dr Andrzej Gulczyński, któremu udało się zgromadzić na obradach wielu wybitnych historyków prawa o światowej renomie. Konferencja otrzymała niezwykle staranną oprawę. Uroczystego otwarcia obrad dokonał dziekan Wydziału Prawa i Administracji UAM profesor Tomasz Sokołowski, po czym wykład wprowadzający wygłosiła profesor Hanna Kočka-Krenz pt. *Early medieval Poznań – the centre of sacral and secular authority*.

Uczestnicy konferencji podjęli żywą dyskusję nad rozległymi zagadnieniami historii stroju i prawa, ze szczególnym uwzględnieniem problemów metodologii badań oraz studiów nad archeologią prawną. Punktem wyjścia do dyskusji były znakomite referaty. Wygłosili je profesorowie: Wilhelm Brauner (Wiedeń): *Staatsheilige und Landespatrone*; Theodor Bühler (Zurych): *Die Übergabe und die Verkündung der zehn Gebote illustriert in der karolingischen Bibel von Moutier – Grandval*; Hans Schlosser (Augsburg): *Religionsbeschimpfungen. Staatliche Strafe für Satire und gefühltes Unrecht*; Wolfgang Selert (Getynga): *Ein Kupferstich und die Anklage des Christian Thomasius aus Halle durch den Fiskal des Kaiserlichen Reichshofrates*; Markus Steppan (Graz): *Von der „gemein“ zur Gemeinde geltenden Rechts. Kontinuität oder Systembruch?*; Jiro Rei Yashiki (Tokio): *Die Symbolik des Kaisers: Wiedervereinigung geistlicher und weltlicher Macht in der Modernisierung Japans*; Ditlev Tamm

(Kopenhaga): *König und Kirche im nordischen Mittelalter*; Andrzej Gulczyński (Poznań): *Weltliches im Geistlichen – Geistliches im weltlichen Raum. Visuelle Koexistenz der Mächte*; Karolina Adamova, Petra Skrejkova (Praga): *Die Symbolik der politischen Macht in der Zeit der tschechischen ständischen Monarchie*; Thomas Olechowski (Wieden): *Kirchen – Glocken – Türme und das josephinische Toleranzpatent*; Annelies Amberger (Monachium): *Krone und Ring im Grab Kaiser Heinrichs IV. Funeralinsignien und der Sturz des Herodes Agrippa*; Jacek Wiewiorowski (Poznań): *Insignia of Roman vicars of diocese as the representatives of the divine emperor*; Istvan Szaszdi Leon-Borja (Valladolid): *Two Engravings Witness of the Ideological Change of the Spanish Monarchy*; Herbert Schempf (Kronthal): *Rechtslegenden zur kirchlichen Macht: die Zeugen aus dem Jenseits*; Thomas Krejcik (Ostrawa): *Rechts- und Machtsymbole auf den böhmischen und mährischen Siegeln des Mittelalters*; Paweł Stróżyk (Poznań): *The Ducal Crown of the Archbishops of Gniezno*; Gitana Zujiene (Wilno): *Headman's Sword – Symbol Between Sacrum and Profanum*.

Uczestnicy konferencji zwiedzili bazylikę katedralną w Gnieźnie, zapoznali się ze zbiorami poznańskiego Muzeum Archeologicznego oraz obejrzeli dwie wystawy: jedną przygotowaną specjalnie na konferencję pt. „Złoty łańcuch Prezydenta Poznania i pastorał poznański Arcybiskupa Metropolity” oraz drugą pt. „Uniwersytet na Zamku [1919-1939]”. Materiały konferencji zostaną wydane drukiem.

HENRYK OLSZEWSKI (Poznań)

VIII OGÓLNOPOLSKI ZJAZD KATEDR DOKTRYN POLITYCZNYCH I PRAWNYCH W TORUNIU

W dniach 24-26 września 2009 r. odbył się w Toruniu VIII Ogólnopolski Zjazd Katedr Doktryn Polityczno-Prawnych. Konferencję zorganizowała Katedra Historii Doktryn Polityczno-Prawnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, a jej tematem była „Moralność i władza jako kategorie myśli politycznej”. Temat konferencji z jednej strony pozwalał na przedstawienie szerokiej gamy badań prowadzonych w poszczególnych ośrodkach uniwersyteckich, z drugiej – na merytorycznie spójne obrady.

Konferencję rozpoczęła sesja plenarna, którą otworzył prof. Janusz Justyński. Przywitał on wszystkich uczestników oraz przedstawił program obrad. Na sesji plenarnej wygłoszono dwa referaty. Pierwszym z nich był referat prof. Janusza Justyńskiego *Moralność, władza i sprawiedliwość w dziejach myśli politycznej*. Drugi referat, zatytułowany *Moralność i prawo w doktrynie polityczno-prawnej Immanuela Kanta*, przedstawił prof. Maciej Chmieliński. Referaty te stanowiły doskonale wprowadzenie do tematyki konferencyjnej. Następnie równolegle rozpoczęły obrady poszczególne sekcje.

Pierwsza sekcja, której przewodniczyła prof. Maria Zmierzczak, rozpoczęła się od wystąpienia prof. Andrzeja Sylwestrzaka nt. *Akwinyaty filozofia sprawiedliwości*. Kolejny referat, zatytułowany *Deontologia urzędnicza w myśli politycznej Jana z Salisbury*, wygłosił prof. Lech Dubel. Następnie wystąpił prof. Adam Bosiacki, który przedstawił referat *Z zagadnień koncepcji ustroju mieszanego w starożytności: Arystoteles, Polibiusz, Cyceeron*. Ostatnim referentem pierwszej części obrad tej sekcji był dr hab. Mateusz Nieć, który zaprezentował referat zatytułowany „*Upadek obyczajów*” jako kategoria analizująca politykę w starożytnym Rzymie.

Równolegle swe wystąpienia prezentowali uczestnicy drugiej sekcji, której przewodniczył prof. Zbigniew Rau. Pierwszy referat wygłosił prof. Ryszard M. Małajny, który przedstawił

Problem moralności władzy w myśli politycznej the Founding Fathers. Drugi referat, autorstwa dra hab. Macieja Marszałka, zatytułowany był *Etyczna ocena polityki Benito Mussoliniego przez elity II Rzeczypospolitej*. Jako kolejny referent wystąpił dr Tomasz Scheffler, który przedstawił referat *Moralna ocena rządów nazistowskich przez opozycję antyhitlerowską*. Ostatni referat w tej części obrad – *Suwerenność państwa jako szczególna postać władzy politycznej. Krytyka ujęcia tradycyjnego na przykładzie doktryny integracyjnej Jeana Monneta* zaprezentował mgr Andrzej Madeja.

Kolejna sekcja – pod przewodnictwem prof. Andrzeja Sylwestrzaka – rozpoczęła obrady od wystąpienia dr Doroty Pietrzyk-Reeves, która przedstawiła referat nt. *Pojęcie dobra wspólnego w relacji moralność – polityka w klasycznej tradycji republikańskiej*. Drugi wystąpił dr Tomasz Tulejski, który przedstawił referat *Moralność w polityce. Rzecz o realizmie politycznym Davida Hume'a*. Trzeci referat, autorstwa dra Arkadego Rzegockiego, zatytułowany był *Makiawelizm Maurycego Mochnackiego*. Ostatni w drugiej części tej sekcji referat przedstawił dr Olgierd Górecki nt. *Ewolucja podstaw moralnych uzasadniających ograniczony charakter w doktrynie Herberta Spencera*.

Jednocześnie sekcję pod przewodnictwem prof. Marka Maciejewskiego otworzył referat *Debata nad moralnością i niemoralnością demokracji politycznej*, który wygłosił dr Michał Urbańczyk. Dr Jacek Malczewski przedstawił referat zatytułowany *Władza polityczna: wewnętrzna potrzeba czy zewnętrzny przymus – kilka refleksji z historii idei politycznych*. Referat zatytułowany *Czy do stworzenia „dobrego państwa” potrzeba „dobrych obywateli” – kilka sugestii z historii doktryn politycznych* przedstawiła dr Iwona Barwicka-Tylek. Tę część obrad zakończył referat pt. *Uczciwość polityczna – obowiązek wobec siebie czy wyborców*, autorstwa dr Joanny Juchniewicz oraz dr Małgorzaty Augustyniak.

Kolejnej sekcji przewodniczył prof. Ryszard M. Małajny. Pierwszy wystąpił dr Mirosław Sadowski, który wygłosił referat pt. *Moralność i władza w nauczaniu papieża Leona XIII*. Następny referat, zatytułowany *Moralność i władza w nauczaniu papieża Piusa XI*, zaprezentowała dr Ewa Kozerska. Referat nt. *Utopizm i realizm polityczny – jako dwa typy moralności politycznej* przedstawił dr Sebastian Paczos. Ostatnim referentem tej części obrad był dr Piotr Kimla, który zaprezentował referat zatytułowany *Realistyczne krytyki moralizatorstwa w polityce*.

Obrady ostatniej sekcji, pod przewodnictwem prof. Lecha Dubela, rozpoczął dr Radosław Antonów referatem zatytułowanym *Moralność terrorystów*. Dr Paweł Polaczuk wygłosił referat *Fenomeny społeczeństwa według Hannah Arendt*. W dalszej części zgromadzeni wysłuchali referatu autorstwa dra Grzegorza Ławnikowicza pt. *Między II a III RP. Podstawy deontologii sędziowskiej w ujęciu dwóch tekstów Prawa o ustroju sądów powszechnych*. Ostatni referat tej sekcji – *Modernizacja państwa i demokratyzacja władzy w koncepcji A. Giddensa i jej brytyjskie implikacje z przełomu XX i XXI wieku* – zaprezentował dr Paweł Leszczyński.

Warto podkreślić, iż obrady każdej z sekcji kończyła dyskusja, która ze względu na interesującą tematykę konferencji niejednokrotnie przenosiła się poza miejsce obrad.

Drugiego dnia konferencji, po zakończeniu obrad sekcyjnych, odbyła się sesja plenarna kończąca zjazd, na której przewodniczący poszczególnych sekcji podsumowali obrady. Po jej zakończeniu miało miejsce spotkanie kierowników katedr.

Wypada zaznaczyć, jak ważne są inicjatywy związane z organizacją zjazdów katedr, nie tylko doktryn politycznoprawnych. Dzięki tego typu zjazdom młodzi pracownicy nauki mają szansę uczyć się od najlepszych specjalistów swoich dziedzin. Ponadto takie inicjatywy służą integracji środowiska naukowego i są miejscem, w którym mogą narodzić się projekty współpracy międzyuczelnianej, tak ważne we współczesnej nauce.

Materiały zjazdu, zgodnie z zapowiedziami organizatorów, zostaną opublikowane w tomie pokonferencyjnym.

POLSKO-CZESKIE SEMINARIUM Z PRAWA RZYMSKIEGO NA UNIWERSYTECIE JAGIELLOŃSKIM

Polska romanistyka słusznie szczerzy się licznymi i rozległymi międzynarodowymi kontaktami. Trudno znaleźć ośrodki w Europie Zachodniej prowadzący badania nad prawem rzymskim, którego nie odwiedziliby nasi badacze. Wiele polskich ośrodków naukowych i bibliotek prenumeruje zagraniczne czasopisma i zamawia nowości, zwłaszcza w tzw. językach kongresowych. Polscy uczeni pielęgnują dobre relacje z najwybitniejszymi znawcami prawa rzymskiego na Zachodzie. Tymczasem niemal niezauważone przechodzą naukowe poczynania uczonych czeskich. Jest to sytuacja osobliwa, zważywszy na fakt pokrewieństwa etnicznego i – co za tym idzie – językowego pomiędzy naszymi narodami. A przecież Czesi, podobnie jak Polacy, organizują cykliczne zjazdy romanistów, konferencje naukowe oraz wydają znakomite historycznoprawne czasopismo *Právněhistorické studie* (w bieżącym roku ukazał się jego 40. tom).

O tym, jak mało wiadomo w Polsce na temat tego, co się dzieje na polu nauki i nauczania prawa rzymskiego u naszych południowych sąsiadów, przekonaaliśmy się podczas polsko-czeskiego seminarium naukowego zorganizowanego przez Zakład Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego 17 czerwca 2009 r. w Krakowie. Podczas spotkania referaty wygłosili pracownicy naukowcy Katedry Historii Prawa Uniwersytetu Karola w Pradze: dr Zábój Horák oraz dr David Falada. Niestety nie udało się dojechać do Polski uznanemu czeskiemu romanście, prof. Michałowi Skřejpkowi, który zamierzał wystąpić z odczytem pt. *Incendia według Sententiae Pauli*.

Posiedzenie otworzył kierownik Zakładu Prawa Rzymskiego UJ ks. prof. Franciszek Longchamps de Bériet, który słowo powitania skierował do referentów oraz przybyłych gości. Warto zauważyć, że poza gospodarzami w posiedzeniu udział wzięli polscy uczeni reprezentujący inne ośrodki naukowe w kraju: Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytet Opolski, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski oraz Uniwersytet Gdański.

Dr David Falada wygłosił prelekcję pt. *Personalność prawa na ziemiach czeskich w średniowieczu*. Referent w pierwszej kolejności podjął próbę odpowiedzi na pytanie, czy pojęcie personalności prawa da się odnieść do skomplikowanej sytuacji prawnej i społecznej na czeskim terytorium w okresie średniowiecza. Następnie scharakteryzował bogaty system źródeł prawa czeskiego oraz relację, w jakiej przez wieki pozostawało do prawa cesarstwa niemieckiego. Ostatnią część wywodu poświęcił recepcji prawa rzymskiego na ziemiach czeskich. Okazuje się, że przez wieki, aż do chwili wejścia w życie ABGB (1811), prawo rzymskie spełniało subsydiarną rolę w stosunku do prawa krajowego i stan ten był traktowany jako absolutna oczywistość. Co więcej, wpływy prawa rzymskiego wyraźnie widać w fundamentalnym dla czeskiego porządku prawnego traktacie pt. *Prawa miejskie królestwa Czech*, sporządzonym w roku 1579 przez kancelistę Starego Miasta w Pradze, Jana z Koldína. Roli prawa rzymskiego w administracji kościelnej nie trzeba wyjaśniać, choć zainteresowanie budzą potwierdzone informacje, że jeszcze przed utworzeniem praskiego uniwersytetu, w klasztorach rozlokowanych na czeskich ziemiach nauczano prawa w oparciu o Dekret Gracjana (na usta ciśnie się pytanie: czy podobnie było u nas...?). Niemniej ciekawy jest fakt, że nieprzejednanymi przeciwnikami prawa rzymskiego w Czechach byli husyci. Zwolennicy czterech artykułów praskich odrzucali prawo rzymskie jako prawo [sic!] pogańskie, podobnie jak sprzeciwiali się obowiązywaniu na ziemiach czeskich prawa kanonicznego jako systemu narzuconego wolnemu narodowi przez Rzym papieży... Protest ten miał jednak charakter incydentalny i stanowi ewenement w czeskiej historii prawa. Problem powrócił dopiero w XIX w. wraz z obudzeniem się świadomości narodowej Czechów. Dr Falada w swym barwnym wystąpieniu umiejętnie

przemieszał problemy typowo prawne z anegdotami oraz interesującymi wydarzeniami z historii Czech.

Dr Zábaj Horák wystąpił z referatem pt. *Nauczanie prawa rzymskiego na Uniwersytecie Karola w Pradze w czasach pierwszej Rzeczypospolitej Czechosłowackiej (1918-1938)*. Prawo rzymskie jako dyscyplina akademicka było wykładane w Pradze od chwili utworzenia uniwersytetu w roku 1348. Fundamentalne znaczenie dla czeskiej romanistyki miał jednak przełom lat 1882/1883, kiedy dokonano podziału uniwersytetu na dwie niezależne jednostki: czeską i niemiecką. W tym bowiem okresie katedrę prawa rzymskiego na czeskiej uczelni objął prof. Leopold Heyrovský. Jego następcami zostali Josef Vančura, Otakar Sommer oraz Miroslav Boháček. Słuchaczom z Polski z pewnością nie trzeba było przypominać nazwiska innego uczonego, który wprawdzie napisał habilitację z prawa rzymskiego, ale rozgłos zdobył dzięki swym badaniom praw Bliskiego Wschodu. Chodzi oczywiście o Josefa Klimę. Uczestnicy spotkania z nostalgią wysłuchali także relacji na temat postanowień czechosłowackiej ustawy z roku 1919 regulującej nauczanie prawa w czeskich uczelniach, zgodnie z którą prawo rzymskie powinno być wykładane na początku studiów w wymiarze minimum 16 godzin tygodniowo, przez co najmniej 2 semestry.

Oba wykłady zakończyła interesująca dyskusja, w której poruszono między innymi sprawy wymiaru nauczania prawa rzymskiego w pierwszej Republice Czechosłowackiej, międzynarodowych kontaktów romanistów czeskich, wpływów prawa rzymskiego na „czeskie *ius commune*”. Po krótkiej przerwie, podczas dyskusji „przy okrągłym stole” uczestnicy spotkania wymienili opinie odnośnie do nauczania prawa rzymskiego w Polsce i Czechach. Czescy romanisci przedstawili schemat zajęć z prawa rzymskiego odbywających się obecnie na Uniwersytecie Karola w Pradze, a także udzielili informacji na temat antycznych źródeł dostępnych w czeskim tłumaczeniu. Po zakończeniu części oficjalnej dyskusję w pogodnej atmosferze kontynuowano podczas obiadu.

W trakcie seminarium padło smutne stwierdzenie, że w okresie międzywojennym romanistyka polska i czeska z różnych powodów w zasadzie nie utrzymywały wzajemnych naukowych kontaktów. Sytuacja niewiele zmieniła się w okresie komunizmu. Krakowskie spotkanie pozwala wierzyć, że współcześnie schemat ten na szczęście zaczyna być przełamywany.

MACIEJ JOŃCA (Lublin)

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA „ROMAN LAW AND LEGAL KNOWLEDGE”

Dla upamiętnienia piętnastej rocznicy śmierci prof. Henryka Kupiszewskiego 16 maja 2009 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa *Roman Law and Legal Knowledge*, zorganizowana przez prof. Tomasza Giaro w ramach działalności Pracowni Europejskiej Kultury Prawnej.

Po otwarciu obrad przez dziekana prof. Krzysztofa Rączkę przewodnictwo sesji porannej objął prof. Wojciech Dajczak z Uniwersytetu Poznańskiego. W wystąpieniu wprowadzającym prof. Franciszek Longchamps de Brier z Uniwersytetu Jagiellońskiego przypomniał o zainteresowaniach Henryka Kupiszewskiego miejscem nauczania prawa rzymskiego w ramach studiów prawniczych. W tym kontekście wskazał dwa aspekty, które ilustrują współczesne znaczenie tego przedmiotu: z jednej strony studiowanie metody jurysprudencyjnej pozwala przygotować prawników do szukania na zasadzie *case-by-case* nowych rozwiązań

prawnych dla szybko zmieniających się warunków społecznych i ekonomicznych, z drugiej strony nauka prawa rzymskiego pozwala odkryć fundamentalne wartości leżące u podstaw regulacji prawnych.

Następnie głos zabrał prof. Gianni Santucci z Uniwersytetu Trydenckiego. W referacie zatytułowanym *Alterità e identità (vere, apparenti, false) fra diritto romano e diritti moderni* (Różnice i podobieństwa [prawdziwe, pozorne, fałszywe] między prawem rzymskim i prawami współczesnymi) skupił się on na kwestii współczesnych odniesień do prawa rzymskiego. Analizując konkretne przykłady z włoskiego orzecznictwa, wskazał z jednej strony przypadki powoływania się na pozorne lub wręcz fałszywe podobieństwa, z drugiej – przypadki poprawnego z punktu widzenia naukowego i użytecznego z perspektywy analizy aktualnych problemów prawnych wykorzystania prawa rzymskiego przez sądy włoskie.

Sceptycznie do analizy prawno-porównawczej podszedł w swoim referacie nt. *Synchrone und diachronische Rechtsvergleichung als Instrument zur Gewinnung von Tiefenschärfe* (Komparatystyka synchroniczna i diachroniczna jako instrument uzyskania głębi ostrości) prof. Alfons Bürge z Uniwersytetu Monachijskiego. Zwrócił on uwagę na często spotykane w tego typu badaniach błędy. Jeden z nich określa Bürge jako „domniemanie podobieństwa”, które prowadzi do poszukiwania dla regulacji podobnie brzmiących w różnych systemach prawnych zapomnianego wspólnego źródła. Jako kolejne źródło błędów wskazał zapomnienie o recepcji. Ilustruje to przykład *école de l'exégèse* we Francji, która analizowała jako pierwotny stan prawny zmiany wywołane przez recepcję niemieckiej Pandektystyki.

Prof. Luigi Garofalo z Uniwersytetu Padewskiego w wystąpieniu nt. *I giuristi di Roma antica nell'Europa del domani* (Prawnicy starożytnego Rzymu w przyszłej Europie) podkreślił wciąż aktualne znaczenie nauki prawa zapoczątkowanej przez jurystów rzymskich w obliczu fragmentarycznej i nieorganicznej produkcji normatywnej Unii Europejskiej. Ponieważ opanowanie tej nowej produkcji prawnej wymaga sztuki interpretacji zdolnej wytworzyć nowe kategorie dogmatyczne, rolą nauki prawa nie będzie przejmowanie gotowych rezultatów rzymskiej jurysprudenckiej, ale zainspirowanie się twórczymi elementami rzymskiej metody prawniczej.

Również dr hab. Susanne Hähnchen z Freie Universität w Berlinie przyjęła perspektywę przydatności rzymskich rozwiązań dla współczesnego prawa europejskiego. W swoim wystąpieniu nt. *Das Nachdenken römischer Juristen über Vertragstypen – Grundlage für ein europäisches Vertragsrecht?* (Przemyślenia prawników rzymskich o typach kontraktów – podstawa dla europejskiego prawa zobowiązań?) skupiła się na dwóch aspektach rzymskiego prawa kontraktowego: szeroko rozpowszechnionym przekonaniu co do konieczności posługiwania się typowymi formami umów i podstawą oddzielenia od siebie poszczególnych skarg. Podkreśliła przy tym rolę, jaką w ich kształtowaniu odegrał proces rzymski.

Przewodnictwo sesji popołudniowej objęła prof. Anna Pikulska-Radomska z Uniwersytetu Łódzkiego. Pierwszy zabrał głos prof. Jan Dirk Harke z Uniwersytetu w Würzburgu, wygłaszając referat nt. *Haben die Römer Rechtswissenschaft geschaffen?* (Czy Rzymianie stworzyli naukę prawa?). Nawiązując do ukutego przez Savigny'ego pojęcia organicznego rozwoju prawa, Harke podał w wątpliwość to, czy samo ustalenie antycznej genealogii jakiejś instytucji prawnej ma wpływ na ocenę jej aktualnej przydatności. Analizując sprzedaż i przeniesienie własności, podkreślił, że brak w prawie rzymskim ogólnych zasad w tej materii oraz ogólnego modelu, który dałby się przenieść do innego systemu prawnego.

Za nieobecnego prof. Józefa Méleze Modrzejewskiego z EHESS w Paryżu wykład nt. *L'Édit de Caracalla de 212: La mesure de l'universalisme Romaine* (Edykt Karakalli z 212: miara rzymskiego uniwersalizmu) odczytał prof. Adam Łukaszewicz z Uniwersytetu Warszawskiego. Wychodząc od dogłębnej analizy P. Giss. 40 I, Modrzejewski podkreślił funkcje polityczną rozszerzenia obywatelstwa na peregrynów mieszkających na terytorium Imperium, jako czynnika unifikującego, zmierzającego do zachowania jedności państwa. W tym kontek-

ście podkreślił on, że statusy obywatelski i podatkowy były od siebie niezależne, w związku z czym przyznanie obywatelstwa nie pociągało za sobą zwolnienia z podatków obowiązujących peregrynów.

Następnie prof. Wolfgang Ernst z Uniwersytetu w Zurychu w wystąpieniu nt. «*Naturalia negotii*»: *Dispositives Gesetzesrecht – römische Anfänge und neuere Entwicklungen* («*Naturalia negotii*»): prawo dyspozytywne – rzymskie początki i współczesne kontynuacje) poruszył problem początków koncepcji postanowień nieistotnych (*naturalia negotii*). Podkreślił brak możliwości dodania do kontraktu „reguł rezerwowych” w archaicznym prawie rzymskim, wskazując, że dopiero wzięcie pod uwagę dobrej wiary doprowadziło do większego sprecyzowania przedmiotu skargi. W prawie justyniańskim, natomiast, taki stan rzeczy ustalili się jako przyporządkowane do poszczególnych typów kontraktów prawo dyspozytywne.

Podsumowując obrady, prof. Tomasz Giaro zauważył, że najtrwalszym dziedzictwem prawa rzymskiego jest metoda jurystów. Dziedzictwo to ma szczególne znaczenie w epoce globalizacji, wobec oddalania się od pozytywizmu prawnego opartego przede wszystkim na kopiowaniu gotowych rezultatów z prawa rzymskiego do zamkniętych systemów kodeksowych. Obecnie rzymskie prawo jursprudencyjne odgrywa ważną rolę jako kazuistyczna sztuka wykładni.

Wieczorem uczestnicy konferencji wysłuchali koncertu smyczkowego, a następnie zostali zaproszeni na kolację, podczas której dziekan prof. Krzysztof Rączka podziękował organizatorom i uczestnikom za owocne obrady.

ANNA PLISECKA (Poznań)

KONFERENCJA „KULT PANUJĄCEGO W STAROŻYTNOSCI. HISTORIA STAROŻYTNA W POLSCE 1919-2009”

W dniach 2-3 grudnia 2009 r. odbyła się w Poznaniu ogólnopolska konferencja pt. „Kult panującego w starożytności. Historia starożytna w Polsce 1919-2009”. Jej organizatorem był Zakład Historii Społeczeństw Antycznych Instytutu Historii UAM, spadkobierca i kontynuator – obok Zakładu Historii Wschodu Starożytnego - Katedry Historii Starożytnej Uniwersytetu Poznańskiego, a następnie UAM w Poznaniu.

Okazją do zorganizowania konferencji była dziewięćdziesiąta rocznica powołania do życia na uniwersytecie w Poznaniu Katedry Historii Starożytnej, pierwszej w odrodzonej w 1918 r. Rzeczypospolitej. Twórcą i pierwszym jej kierownikiem był profesor Ludwik Piotrowicz, jeden z najwybitniejszych polskich historyków starożytności. Pierwsza część tytułu konferencji nawiązywała do tytułu pracy prof. L. Piotrowicza pt. *Kult panującego w starożytności*, Poznań 1922 (reed. Poznań 2006), z której wydaniem zapoczątkowany został w Polsce nurt badań nad problemem ubóstwienia osoby panującego w czasach starożytnych. Część druga tytułu dotyczyła refleksji nad dziejami polskich badań starożytniczych, od odzyskania przez Polskę niepodległości po dzień dzisiejszy. Konferencja dedykowana była przez organizatorów pamięci prof. L. Piotrowicza i zmarłego 5 lat temu prof. Lesława Morawieckiego, rzeszowskiego historyka starożytności, który zaszczerpił w polskiej historiografii pojęcie „władzy charyzmatycznej”.

W konferencji wzięło udział blisko 40 osób, reprezentujących prawie wszystkie ośrodki badań nad starożytnością w Polsce. Poza 18 referatami zaprezentowanymi w trakcie obrad, do druku w planowanych materiałach pokonferencyjnych zgłoszono dodatkowo blisko 30 referatów.

Miejscem pierwszej części obrad była reprezentacyjna Sala Lubrańskiego w Collegium Minus UAM przy ul. H. Wieniawskiego 1; od sesji popołudniowej 2 grudnia 2009 r. obrady toczyły się w sali nr 118 w Collegium Historicum przy ul. Święty Marcin 78.

Konferencję otworzył prof. Krzysztof Krasowski, prorektor UAM. Część merytoryczną obrad poprzedziły krótkie wystąpienia prof. Hanny Kočki-Krenz, dziekana Wydziału Historycznego UAM i prof. Kazimierza Ilskiego, dyrektora Instytutu Historii UAM.

Moderatorem pierwszej sesji była prof. Maria Musielak (UAM). Zebrani wysłuchali najpierw referatów poświęconych dziejom badań starożytnych w Polsce po 1918 r. Pierwszym prelegentem był prof. Leszek Mrozewicz (UAM), organizator i gospodarz konferencji, który zaprezentował referat pt. *Badania nad dziejami Grecji i Rzymu w Poznaniu (1919-2008)*. Następnie występowali: dr Katarzyna Balbuza (UAM), *Lesław Morawiecki – badacz władzy charyzmatycznej w Polsce*, prof. Kazimierz Ilski (UAM), *Dzieje Bizancjum na Uniwersytecie Poznańskim (1919-2008)* i prof. Janusz Sondel (UJ), *Kierunki badań naukowych w Katedrze Prawa Rzymskiego UJ po 1945 roku*.

Prof. Maria Dzielska referatem *Idealny władca i boski mąż* zapoczątkowała drugi temat obrad. Kontynuowany był on w trakcie dalszej części obrad 2 grudnia 2009 r. Z referatami wystąpili (moderatorem była prof. M. Dzielska): dr Jacek Rzepka (UW), *Antygon Jednooki i Demetriusz Poliorketes – kult jeden czy dwa? O znaczeniu historycznym uchwały ateńskich epiktów ochotniczych ku czci Demetriusza*; dr hab. Marek Olbrycht (URz), *Kult władców w państwie partyjskim*; dr hab. Tomasz Polański (UJ), *Górskie sanktuaria królów Kommagene: Kara Kusz, Arsameja, Nemrud Dagħ* i dr Agata Kluczek (UŚI), *Kult cesarski w III wieku – w poszukiwaniu religijnych podstaw wzmocnienia prestiżu władzy cesarskiej*.

Drugiego dnia konferencji tematyka obrad ogniskowała się również wokół dwóch wątków i początkowo dotyczyła dziejów polskich badań nad starożytnością. W trakcie sesji, której moderatorem był prof. Adam Łukaszewicz (UW), wystąpili z referatami: dr Henryk Kowalski (UMCS), *55 lat badań nad starożytnością na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (1954-2009)*; dr Andrzej Gillmeister (UZ), *Kult cesarski w polskich badaniach historycznych*; dr Krzysztof Królczyk (UAM), *Pomiędzy Poznaniem, Lwowem i Wiedniem: Ludwik Ćwikliński (1853-1943) i jego badania nad światem starożytnym*. Ostatni z referentów tej części obrad, dr Paweł Madejski (UMCS), z wystąpieniem pt. *Świadczenia numizmatyczne w badaniach nad charyzmatycznym aspektem władzy cesarzy rzymskich*, i dr hab. Przemysław Wojciechowski (UMK), z referatem pt. *Herkules w ideologii cesarskiej*, zainicjowali prezentację tekstów poświęconych wybranym zagadnieniom dotyczącym kultu cesarskiego. Dalszy ciąg rozważań wokół tej tematyki przedstawiali w ostatniej sesji konferencji (moderatorem był prof. L. Mrozewicz): prof. Adam Łukaszewicz (UW), *Karakalla Kosmokrator*; dr Katarzyna Balbuza (UAM), *Konsekracja i wieczność cesarzy w Imperium Romanum*; prof. Maria Musielak (UAM), *Flawiusze – kult panującego w świecie greckim*; dr hab. Jan Prostko-Prostyński (UAM), *Konsekracje chrześcijańskich cesarzy w IV wieku*.

Referaty stały się okazją do długich dyskusji w gronie uczestników konferencji oraz zaproszonych gości. Toczyły się one tak w trakcie obrad, jak i podczas bankietu pierwszego dnia konferencji, zorganizowanego z rozmachem w Collegium Historicum. Dyskusje skupiały się wokół szczegółowych zagadnień poruszonych w referatach dotyczących kultu panującego, uzupełniały też lub korygowały dane podane w wystąpieniach poświęconych dziejom badań starożytnych w Polsce (np. dotyczące początków badań bizantynistycznych w Poznaniu czy przyczyn utworzenia odrębnej Katedry Historii Starożytnej właśnie na Uniwersytecie Poznańskim). Dyskusjom sprzyjał interdyscyplinarny charakter konferencji, w której wzięli udział nie tylko badacze różnych dziedzin badań historycznych *in spe* (tak antyku, jak i dziejów starożytnego Bliskiego Wschodu), ale też filologowie klasyczni, archeolodzy i reprezentanci środowiska romanistycznego – badacze prawa rzymskiego i tradycji romanistycznej. Dzięki temu na moment odnowiona została pierwotna jedność badań historycznych, którą reprezentowały

pierwsze pokolenia badaczy starożytności związanych z Uniwersytetem Poznańskim. Konferencja nawiązała do tradycji i do wymogów współczesnych badań historycznych, zmierzających do odtworzenia prawdziwego obrazu przeszłości przez wykorzystanie metod charakterystycznych dla różnych nurtów badań historycznych. Również z tego powodu konferencja wpisała się godnie w cykl uroczystości z okazji 90. rocznicy *Almae Matris Posnaniensis*.

JACEK WIEWIOROWSKI (Poznań)

IN ARTEM REDACTA – NOWA SERIA WYDAWNICZA HISTORYKÓW PRAWA

W czerwcu 2009 r. Wydawnictwo De Gruyter Rechtswissenschaften z siedzibą w Berlinie utworzyło nową serię wydawniczą pod nazwą *In artem redacta*. Zgodnie z porozumieniem wydawniczym będą w niej publikowane monografie i dzieła zbiorowe, których punktem ciężkości są zagadnienia metody w antycznym prawie rzymskim i znaczenie tradycji romanistycznej dla rozwoju prawoznawstwa oraz wyróżniające się doktoraty i habilitacje z historii prawa. Przewiduje się publikację prac „przede wszystkim” w języku angielskim i niemieckim. Wyjątkiem od tej zasady mogą być dzieła napisane po hiszpańsku, francusku lub włosku. Redaktorami serii są profesorowie: Martin Avenarius (Kolonja), Christian Baldus (Heidelberg), Massimo Miglietta (Trydent), Jose-Domingo Rodriguez Martin (Madryt), notariusz z Kolonii dr Richard Böhr i piszący te słowa. Oferowaną do publikacji pracę można przekazać dowolnemu z redaktorów serii, co spowoduje uruchomienie procedury recenzyjnej. Zakwalifikowana w tym trybie praca zostanie przekazana Wydawnictwu De Gruyter Rechtswissenschaften, które stosownie do gospodarczej oceny przypadku określi, czy, a jeśli tak, to w jakim zakresie wydanie książki wymaga dopłaty.

W imieniu wszystkich redaktorów serii zapraszam do składania propozycji wydawniczych. Wyrażam nadzieję, że seria spotka się z zainteresowaniem także polskich autorów i w ten sposób ułatwi im uczestnictwo w międzynarodowym dyskursie naukowym.

WOJCIECH DAJCZAK (Poznań)

HISTORIA PRAWA NA XVIII POWSZECHNYM ZJEZDZIE HISTORYKÓW POLSKICH W OLSZTYNIE

Podczas XVIII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich, obradującego w Olsztynie w dniach 16-19 września 2009 r. pod ogólnym hasłem *Powrót do źródeł*, nie zabrakło – podobnie jak podczas zjazdów minionych – historyków prawa. Z sukcesem przedstawialiśmy wyniki badań i w innych sekcjach (m.in. dr Jacek Wiewiorowski (UAM): *Późnoantyczne kodyfikacje prawa rzymskiego – próba uporządkowania stosunków w ziemskiej oikumene*), jednak wizytówką całego środowiska było sympozjum *Tradycje europejskiej kultury prawnej*.

Referaty przedstawili: prof. Janusz Sondel (UJ): *Prawo rzymskie*; prof. Jan Zabłocki (UKSW): *Prawo kanoniczne*; prof. Krystyna Kamińska (UMK): *Prawo miejskie*; prof. Marek Wąsowicz (UW): *Konstytucjonalizm*; prof. Katarzyna Sójka-Zielińska: *Wielkie kodyfikacje*;

prof. Maria Zmierczak (UAM): *Prawo systemów totalitarnych: hitleryzm*; dr Zbigniew Cywiński (UW): *Prawo systemów totalitarnych: Rosja radziecka*.

Pomimo konkurencji innych sekcji, odbywających się równolegle, obrady uznać należy za udane: sala była pełna, dyskusja tak ożywiona, że dopiero wprowadzenie pewnych ograniczeń zdołało ją uporządkować... Podnieść też należy zaangażowanie referentów, którzy nie zawiedli i pomimo własnych zobowiązań wystąpili osobiście. Ten bezpośredni kontakt z wybitnymi przedstawicielami naszej dyscypliny był szczególnie cenny dla gości i słuchaczy Zjazdu. Środowisko historyków prawa, włączając swój głos w zjazdowe debaty, zdołało tematykę i problemy naszych badań ukazać licznemu gronu historyków „bezzprzymiotnikowych”. Widać było, że jesteśmy im potrzebni...

ANDRZEJ B. ZAKRZEWSKI (Warszawa)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DRA ROBERTA GWIAZDOWSKIEGO

Dnia 16 marca 2009 r. odbyło się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego kolokwium habilitacyjne dra Roberta Gwiazdowskiego, adiunkta w Instytucie Nauk o Państwie i Prawie UW. Podstawą przewodu była rozprawa pt. *Podatek progresywny i proporcjonalny. Doktrynalne przestanki, praktyczne konsekwencje* (Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2009, ss. 459). Recenzentami byli profesorowie: Henryk Olaszewski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), Hanna Litwińczuk (Uniwersytet Warszawski), Wojciech Bieńkowski (Wyższa Szkoła Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego) oraz Ryszard Mastalski (Uniwersytet Wrocławski). Po wysłuchaniu kolokwium i wykładu habilitanta nt. *Liberalizm jako doktryna współczesnego świata* Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego nadała drowi Robertowi Gwiazdowskiemu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych.

PIOTR BIELARCZYK (Warszawa)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DRA JAROSŁAWA RESZCZYŃSKIEGO

Dnia 19 października 2009 r. odbyło się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego kolokwium habilitacyjne dra Jarosława Reszczyńskiego, adiunkta w Zakładzie Prawa Rzymskiego UJ. Podstawą przewodu była rozprawa pt. *Sądownictwo i proces w kodyfikacji Macieja Śliwińskiego z 1523 roku. O wpływach prawa rzymskiego i praw obcych na myśl prawną polskiego Odrodzenia* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, ss. 680). Recenzentami w przewodzie byli profesorowie: Stanisław Grodziski (Uniwersytet Jagielloński), Jacek Matuszewski (Uniwersytet Łódzki), Andrzej B. Zakrzewski (Uniwersytet Warszawski) i Waclaw Uruszczak (Uniwersytet Jagielloński). Po

przeprowadzeniu dyskusji, wysłuchaniu wykładu habilitacyjnego *O ordaliach. Sądy boże w prawie europejskim wieków średnich* Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego nadała drowi Jarosławowi Reszczyńskiemu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych.

MARCIN KWIECIEN (Kraków)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DRA ARKADEGO RZEGOCKIEGO

Dnia 8 grudnia 2009 r. odbyło się przed Radą Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego kolokwium habilitacyjne dra Arkadego Rzegockiego, adiunkta w Katedrze Historii Doktryn Politycznych i Prawnych na Wydziale Prawa Administracji UJ. Jako rozprawę habilitacyjną autor przedstawił pracę pt. *Racja stanu a polska tradycja myślenia o polityce* (Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2008, ss. 382). Recenzentami w przewodzie byli profesorowie: Henryk Olszewski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), Tadeusz Mołdawa (Uniwersytet Warszawski), Edward Olszewski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) oraz Michał Jaskólski (Uniwersytet Jagielloński). Po dyskusji i wysłuchaniu wykładu habilitacyjnego pt. *Realizm w polskiej myśli politycznej okresu rozbiorów i międzywojnia* Rada Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego nadała drowi Arkademu Rzegoickiemu stopień naukowy doktora habilitowanego nauk o polityce.

JACEK MALCZEWSKI (Kraków)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DR IZABELI LEWANDOWSKIEJ-MALEC

Dnia 14 grudnia 2009 r. odbyło się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego kolokwium habilitacyjne dr Izabeli Lewandowskiej-Malec, adiunkt w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego UJ. Przedmiotem habilitacji była rozprawa pt. *Sejm walny koronny Rzeczypospolitej Obojga Narodów i jego dorobek ustawodawczy 1587-1632* (Księgarnia Akademicka, Kraków 2009, ss. 640). Recenzentami w przewodzie byli profesorowie: Henryk Olszewski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), Stefania Ochmann-Staniszevska (Uniwersytet Wrocławski), Ryszard Łaszewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) i Wacław Uruszczak (Uniwersytet Jagielloński). Po przeprowadzeniu dyskusji nad kolokwium i wykładem habilitacyjnym pt. *Od afery medialnej do afery hazardowej. Staropolskie i współczesne problemy stanowienia prawa* Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego nadała dr Izabeli Lewandowskiej-Malec stopień naukowy doktora habilitowanego nauk prawnych.

ZDZISŁAW ZARZYCKI (Kraków)

KOŁOKWIUM HABILITACYJNE DRA ROBERTA JASTRZĘBSKIEGO

Dnia 14 grudnia 2009 odbyło się posiedzenie Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, poświęcone kolokwium habilitacyjnemu dra Roberta Jastrzębskiego, adiunkta w Zakładzie Historii Państwa i Prawa Polski Instytutu Historii Prawa.

Podstawą kolokwium była opublikowania przez wydawnictwo Wolters Kluwert Polska w Warszawie w 2009 r. rozprawa *Wpływ siły nabywczej pieniądza na wykonanie zobowiązań prywatno-prawnych w II Rzeczypospolitej*. Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli: prof. dr Zbigniew Radwański (PAN), dr hab. Andrzej Witkowski (Wyższa Szkoła Prawa i Administracji, Przemysł-Rzeszów), prof. dr hab. Zbigniew Landau (Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie) i dr hab. Adam Brzozowski (UW). Rada przyjęła kolokwium, po czym habilitant wygłosił wykład pt. *Kryzys gospodarczy lat 30. a polskie ustawodawstwo*.

Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego podjęła uchwałę o nadaniu drowi Robertowi Jastrzębskiemu stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie historii państwa i prawa.

ADAM MONIUSZKO (Warszawa)

OBRONY PRAC DOKTORSKICH

Dnia 18 listopada 2008 r. odbyła się przed Komisją Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu publiczna obrona rozprawy doktorskiej mgr Elżbiety Rojowskiej. Przedmiotem obrony była rozprawa pt. *Ściganie i karanie nazistowskiej zbrodni ludobójstwa w prawie międzynarodowym oraz w wybranych krajowych porządkach prawnych, na przykładzie procesów sprawców zbrodni popełnionej w Ponarach koło Wilna*. Promotorem w przewodzie był dr hab. Zbigniew Naworski, prof. UMK, recenzentami zaś prof. dr hab. Stanisław Salmonowicz (UMK) i dr hab. Dariusz Szpoper, prof. UG.

Komisja jednomyślnie przyjęła publiczną obronę rozprawy doktorskiej i postanowiła wystąpić do Rady Wydziału o nadanie doktorantce stopnia doktora nauk prawnych. Dnia 18 listopada 2008 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika podjęła uchwałę o nadaniu mgr Elżbiecie Rojowskiej stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

Dnia 30 marca 2009 r. odbyła się przed Komisją Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie publiczna obrona pracy doktorskiej mgra Tomasza Banacha pt. *Rzymska tradycja prawna w ideologii obozu narodowego Polski międzywojennej*. Promotorem w przewodzie był prof. dr hab. Marek Kuryłowicz (UMCS), zaś recenzentami profesorowie Bronisław Sitek (UWM) i Krzysztof Amiełańczyk (UMCS). Po żywej dyskusji Komisja jednogłośnie uchwaliła postanowiła przyjąć obronę i wystąpić do Rady Wy-

działu Prawa i Administracji UMCS o nadanie mgrowi Tomaszowi Banachowi stopnia naukowego doktora nauk prawnych.

Dnia 8 kwietnia 2009 r. Rada Wydziału Prawa i Administracji UMCS nadała mgrowi Tomaszowi Banachowi stopień naukowy doktora nauk prawnych.

Dnia 8 lipca 2009 r. odbyła się przed Radą Wydziału Prawa Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego w Warszawie obrona pracy doktorskiej mgra Janusza Cabaja. Podstawą przewodu była rozprawa pt. *Herberta L.A. Harta koncepcja „miękkiego pozytywizmu”*. Promotorem w przewodzie był prof. dr hab. Henryk Olszewski, recenzentami zaś – profesorowie Lech Dubel (UMCS) i Marek Smolak (UAM).

Rada Wydziału Prawa Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. Ryszarda Łazarskiego jednomyślną uchwałą postanowiła nadać mgrowi Januszowi Cabajowi stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie historii doktryn politycznych i prawnych.

Dnia 26 października 2009 r. w Wilnie przed Komisją powołaną przez Radę Wydziału Uniwersytetu Wileńskiego odbyła się publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Giedrė Urbanavičiūtė *Jurisprudencija jako źródło prawa rzymskiego (Jurisprudencija kaip romėnų teisės šaltinis)*. Promotorem w przewodzie był prof. Vytautas Nekrošius, recenzentami – prof. Stasys Vėlyvis i prof. Gintaras Švedas. Komisja w składzie: doc. Zenonas Namavičius (Uniwersytet Wileński), prof. Anna Pikulska-Radomska (Uniwersytet Łódzki), prof. Mindaugas Maksimaitis (Uniwersytet Mykolo Romeiro), doc. Jevgenij Machovenko (Uniwersytet Wileński) i doc. Linas Baublys (Uniwersytet Mykolo Romeiro) jednogłośnie podjęła uchwałę o nadaniu mgr Giedrė Urbanavičiūtė stopnia naukowego doktora nauk społecznych w zakresie prawa.

Wydarzenie, o którym mowa, jest szczególnie warte odnotowania, była to bowiem pierwsza od ponad wieku obrona pracy doktorskiej z zakresu prawa rzymskiego przeprowadzona w Uniwersytecie Wileńskim. Nie oznacza to oczywiście, że prawa rzymskiego nie nauczano. Zwykle jednak wykład prowadzili specjaliści z innych dziedzin prawa, w szczególności procedury cywilnej, traktujący prawo rzymskie głównie jako dyscyplinę dydaktyczną. Można w tej sytuacji wyrazić nadzieję, że odtąd prawo rzymskie znów będzie mogło rozwijać się na Litwie jako dyscyplina naukowa.

Materiał zebrali:

ANNA FALKOWSKA (Toruń)
RENATA WIADERNA-KUŚNIERZ (Lublin)
SŁAWOMIR KURSA (Warszawa)
ANNA PIKULSKA-RADOMSKA (Łódź)

